

Ylimääräisissä seurakuntavaaleissa valittujen toimikausi kestää kulumassa olevan vaalikauden loppuun. Jos vaali toimitetaan vaalikauden viimeisenä vuonna, toimikausi kestää seuraavan vaalikauden loppuun.

Kirkkojärjestyksen 9 luvun 51 §:n mukaan kirkkovaltuusto, yhteinen kirkkovaltuusto ja seurakuntaneuvosto muodostetaan kirkkolain 9 luvun 10 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa uusia vaaleja toimittamatta edellisten vaalien tuloksen perusteella seuraavasti:

- 1) kirkkovaltuusto ja yhteinen kirkkovaltuusto edellisten vaalien kirkkovaltuuston ja yhteisen kirkkovaltuuston ehdokaslistojen perusteella;
- 2) seurakuntaneuvosto edellisten vaalien kirkkovaltuuston ja seurakuntaneuvoston ehdokaslistojen perusteella sen jälkeen, kun yhteinen kirkkovaltuusto on muodostettu.

Jos edellisen vaalin tuloksena muodostuneessa yhteisessä kirkkovaltuustossa tai seurakuntaneuvostossa ollut henkilö ei enää ole vaalikelpoinen, hänen tilalleen uuteen toimielimeen tulee nimisarjassa seuraava.

Jos yhteisen kirkkovaltuuston ehdokkaita ei ole ollut riittävästi, lisäjäsenet määräytyvät seurakuntaneuvoston ehdokaslaistojen perusteella.

Vaalilautakunta tai vaalilautakunnat tekevät 1 momentissa tarkoitetun muodostamispäätöksen ja ilmoittavat siitä siten kuin 49 §:ssä säädetään.

Mikäli Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakunnat yhdistyvät vuoden 2025 alusta eikä kumpikaan seurakunta vaadi ylimääräisiä seurakuntavaaleja, voidaan yhteinen kirkkovaltuusto Varpaisjärven ja Lapinlahden osalta muodostaa edellisten eli vuoden 2022 seurakuntavaalien perusteella samoin kuin yhdistyvän seurakunnan seurakuntaneuvosto.

Jos taas yhdistyminen tapahtuisi vasta vuoden 2027 alusta eli uuden vaalikauden alusta, kirkkojärjestyksen 9 luvun 54 §:n mukaan seurakuntajaon muutoksen voimaantulo edeltävänä vuonna toimitettavissa seurakuntavaaleissa noudatetaan uutta seurakuntajakoa. Ehdokkaiden ja vaalilautakuntien jäsenten vaalikelpoisuus luottamustoimeen sekä seurakunnan äänioikeutetun jäsenen kelpoisuus valitsijayhdistyksen perustajajäseneksi määräytyvät tällöin uuden jaon mukaisesti. Toisin sanoen vaali toimitetaan kuin seurakunnat olisivat jo yhtä seurakuntaa.

7. SELVITTÄJÄN ESITYS SEURAKUNTAJAON MUUTOKSEKSI

Kuopion hiippakunnan tuomiokapitulin määräämänä selvittäjänä olen selvittänyt Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien seurakuntajaon muutosta. Selvityksen perusteella totean, että Varpaisjärven ja Lapinlahden kunnat yhdistyivät kuntaliitoksen seurauksena vuoden 2011 alusta. Tästä olisi normaalisti seurannut myös Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien yhdistyminen. Vuoden 2011 alusta aloitti toimintansa myös Ylä-Savon seurakuntayhtymä, johon molemmat seurakunnat kuuluivat. Tämä mahdollisti Varpaisjärven seurakunnan jäämisen itsenäiseksi seurakunnaksi. Taustalla on myös Ylä-Savon seurakuntayhtymän purkamista ja mahdollista yhden seurakunnan mallia koskeva hanke vuosina 2018 – 2020, joka ei kuitenkaan toteutunut.

Piispa Jari Jolkkonen piti piispantarkastukset Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakunnissa vuonna 2022. Piispa antoi piispantarkastuksen yhteydessä kehittämistehtävät molemmille seurakunnille. Varpaisjärven seurakunnan kehittämistehtävä oli laatia vuoden 2022 loppuun mennessä selvitys kirkkohallituksen ”Kriisiytyvän seurakunnan mittarit”-asiakirjan

niistä kohdista, jossa mittarit toteutuvat Varpaisjärvellä ja tehdä suunnitelma niiden korjaamiseksi. Lapinlahden seurakuntaa piispa kehotti pohtimaan mahdollista Varpaisjärven seurakunnan yhdistämistä Lapinlahteen ja millaisia seurauksia liitoshankkeella olisi Lapinlahden kannalta. Nämä kehittämishankkeet eivät kuitenkaan johtaneet konkreettisiin toimenpiteisiin.

Selvitystyön yhteydessä olen tutustunut Ylä-Savon seurakuntayhtymän ja sen seurakuntien jäsenmäärän kehitykseen vuosina 2011–2022 sekä arvioihin jäsenmäärän kehityksestä 2023–2040. Samoin olen tutustunut Ylä-Savon seurakuntayhtymän ja Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien talouden kehitykseen 2011–2022 ja ennusteeseen niiden talouden kehityksestä 2023–2030. Lisäksi olen tutustunut Ylä-Savon seurakuntayhtymän ja Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien henkilöstömäärän kehitykseen vuosina 2011–2022 ja ennusteeseen henkilöstömäärän kehitykseen vuosille 2023–2025.

Selvitystyön yhteydessä olen neuvotellut useita kertoja molempien seurakuntien kirkkoherrojen kanssa ja Ylä-Savon seurakuntayhtymän johtavien viranhaltijoiden kanssa. Lisäksi selvityksestä on järjestetty yhteinen informaatio- ja neuvottelutilaisuus Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntaneuvostojen ja Ylä-Savon seurakuntayhtymän yhteisen kirkkoneuvoston kanssa. Tämän lisäksi olen neuvotellut erikseen sekä Varpaisjärven ja että Lapinlahden seurakuntaneuvostojen kanssa.

Selvityksen perusteella totean, että Ylä-Savon seurakuntayhtymän seurakuntien yhteinen jäsenmäärä on pienentynyt vuodesta 2011 lähtien vuosittain. Vuoden 2011 lopussa jäsenmäärä oli 37 803, vuoden 2016 lopussa 34 358 ja vuoden 2022 lopussa 29 840. Seurakuntayhtymän jäsenmäärä putosi vuosina 2011–2022 yhteensä 7 963 jäsenellä eli noin 21 %. Seurakuntayhtymän jäsenmäärän on edelleen arvioitu pienenevän aikavälillä 2023–2040. Vuoden 2025 lopussa jäsenmäärän on arvioitu olevan 27 765, vuoden 2030 lopussa 24 463, vuonna 2035 21 355 ja vuonna 2040 18 499. Jäsenmäärän on arvioitu pienenevän vuosittain yli 2 %. Vuodesta 2022 jäsenmäärän arvioidaan pienenevän vuoteen 2025 2 075 jäsenellä eli noin 7,4 %, vuoteen 2030 mennessä 5 377 jäsenellä eli noin 18 %, vuoteen 2035 8 485 jäsenellä eli noin 28,4 % ja vuoteen 2040 11 348 jäsenellä eli n 38 %.

Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien jäsenmäärän kehitys on samansuuntaista kuin seurakuntayhtymänkin. Varpaisjärven seurakunnan jäsenmäärän väheneminen on seurakuntayhtymän seurakunnista selkeästi nopeinta. Varpaisjärven jäsenmäärä oli vuoden 2011 lopussa 2 555. Vuoden 2022 lopussa jäsenmäärä oli 1 815, mikä on 740 jäsentä eli 28,9 % vähemmän kuin vuonna 2011. Lapinlahden seurakunnan jäsenmäärä oli vuoden 2011 lopussa 6 012. Vuoden 2022 lopussa jäsenmäärä oli 4 744, mikä on 1 268 jäsentä eli noin 21 % vähemmän kuin vuonna 2011. Varpaisjärven ja Lapinlahden yhteinen jäsenmäärä oli vuoden 2011 lopussa 8 557 ja vuoden 2022 lopussa 6 559, mikä on 2 008 jäsentä eli noin 21 % vähemmän kuin vuonna 2011. Varpaisjärven seurakunnan jäsenmäärän on arvioitu edelleen vähenevän. Jäsenmäärän on arvioitu olevan vuoden 2025 lopussa 1 660, vuoden 2030 lopussa 1 424 ja vuoden 2040 lopussa 1 033. Jäsenmäärän arvioidaan vähenevän vuodesta 2022 vuoteen 2040 782 jäsenellä eli noin 43 %. Myös Lapinlahden seurakunnan jäsenmäärän on arvioitu vähenevän edelleen. Jäsenmäärän on arvioitu olevan vuoden 2025 lopussa 4 395, vuoden 2030 lopussa 3 831, vuoden 2035 lopussa 3 318 ja vuoden 2040 lopussa 2 862. Jäsenmäärän vähennykseksi vuodesta 2022 vuoteen 2040 arvioidaan 1882 jäsentä eli noin 39,6 %.

Varpaisjärven ja Lapinlahden yhteisen jäsenmäärän arvioidaan olevan vuoden 2025 lopussa 6 054, vuoden 2030 lopussa 5 255, vuoden 2035 lopussa 4 537 ja vuoden 2040 lopussa 3 895, mikä on 2 664 jäsentä eli noin 40,6 % vähemmän kuin vuonna 2022.

Ylä-Savon seurakuntayhtymän jäsenmäärän väheneminen on ollut ja tulee olemaan poikkeuksellisen nopeaa. Nopeinta se näyttää olevan Varpaisjärven seurakunnassa. Mainittakoon, että vuoden 2023 kahdeksan ensimmäisen kuukauden aikana seurakuntayhtymän jäsenmäärä väheni 345 jäsenellä eli noin 1,1 %, Varpaisjärven seurakunnan jäsenmäärä 47 jäsenellä eli noin 2,5 % ja Lapinlahden seurakunnan jäsenmäärä 30 jäsenellä eli noin 0,6 %.

Seurakuntayhtymän taloudellinen tilanne on ollut monella tavalla haasteellista koko seurakuntayhtymän olemassaoloajan. seurakuntayhtymän toimintakate on pienentynyt vuodesta 2011 vuoteen 2022 lähes 600 000 eurolla., vaikka Keiteleen seurakunta liittyi yhtymään vuonna 2021. Seurakuntayhtymän taloutta on määrätietoisesti tasapainotettu ja siinä myös onnistuttu. Keskeinen keino talouden tasapainottamisessa on ollut henkilöstömäärän väheneminen 110, 5:stä 84:ään tarkasteluajavälillä 2011–2022. Kirkollisverotulot ovat pysyneet suhteellisen vakaina tarkasteluajavälillä 2011–2022, vaikka seurakuntayhtymän jäsenmäärä on samaan aikaan pienentynyt 22 %. Osaltaan tähän on vaikuttanut veroprosentin korottaminen 1,5 %:sta 1,65 %:iin vuoden 2016 alusta. Kahdestatoista tilinpäätöksestä vain 4 on ollut ylijäämäisiä ja 8 alijäämäisiä. Ylijäämät selittyvät ns. satunnaisilla tuotoilla kuten metsäalueen rauhoittamisesta saadusta kertakorvauksesta, ja kiinteistöjen realisoinneista saaduista myyntivoitoista. Seurakuntayhtymän aloittaessa toimintansa vuonna 2011 taseeseen kertyneitä ylijäämiä oli 3,7 miljoonaa euroa kun niitä vuoden 2022 lopussa oli 2,8 miljoonaa euroa, Vuosille 2023–2030 laaditun ennusteen mukaan kirkollisverokertymän arvioidaan pysyvän suhteellisen vakaana jäsenmäärän vähenemisestä huolimatta. Ennusteen mukaan kirkollisverotulot näyttäisivät kasvavan vuoteen 2025 asti, joskin kasvu on vuosittain varsin heikkoa vaihdellen 0,1 %:sta 0,5 %:iin. Vuodesta 2026 lähtien verotulot näyttäisivät kääntyvän hienoiseen laskuun. Ennusteen mukaan Ylä-Savon seurakuntayhtymän talouden kehitys näyttää selkeästi heikommalta kuin hiippakunnan muissa seurakuntayhtymissä tai suurissa seurakunnissa. Käytännössä verotulojen vaatimaton kasvu ja väheneminen merkitsee taloustilanteen heikkenemistä, koska toimintakulut joka tapauksessa vuosittain kasvavat.

Seurakuntayhtymässä kokonaisvastuu taloudesta on seurakuntayhtymällä. Yhtymään kuuluvilla paikallisseurakunnilla ei vastaavanlaista vastuuta ole. Paikallisseurakunnilla vastuu taloudesta tarkoittaa lähinnä vastuuta omasta menotaloudesta eli siitä, että seurakunta pysyy sille talousarviossa myönnettyjen määrärahojen puitteissa. Keskeinen kysymys seurakuntayhtymissä onkin miten verotulot (toimintamäärärahat) jaetaan paikallisseurakuntien kesken. Ylä-Savon seurakuntayhtymässä määrärahoja on jaettu kahdella tapaa, viimeksi valmistuneen tilinpäätöksen perusteella ja siten, että jokainen seurakunta saa jaettavasta kokonaissummasta yhtä suuren perusosan ja loppu jaettavasta kokonaissummasta jaetaan jäsenmäärän mukaisessa suhteessa. Ensin mainittu jakoperuste on johtanut siihen, että Varpaisjärven toimintamäärärahat/seurakunnan jäsen ovat merkittävästi lisääntyneet johtuen jäsenmäärän voimakkaasta pienenemisestä. Varpaisjärven toimintamäärärahat olivat vuoden 2011 tilinpäätöksessä 105,7 euroa/jäsen ja vuoden 2021 tilinpäätöksessä jo 157, 8 euroa/jäsen. Tämä on koettu epäoikeudenmukaiseksi. Tästä syystä vuoden 2024 talousarvion valmistelussa on esitetty, että kullekin seurakunnalle annetaan 50 000 euron perusosa ja loput jaettavasta kokonaissummasta jaetaan seurakunnille jäsenmäärän mukaisessa suhteessa. Tämä olisi leikkaamaan Varpaisjärven toimintamäärärahoja yli 23 000 eurolla vuodesta 2023 ja

johtanut siihen, että henkilöstömenot olisivat vieneet 95 % toimintamäärärahoista ja toiminnan järjestämiseen olisi jäänyt vain 11 500 euroa vuodelle 2024. Tämä olisi merkinnyt seurakunnallisen toiminnan totaalista lamaantumista Varpaisjärvellä. Tästä syystä viranhaltijatasolla on sovittu, että Varpaisjärven toimintamäärärahat säilyvät vuoden 2023 tasolla. Samalle se nostaa Varpaisjärven toimintamäärärahoja 136,02 eurosta/jäsen 152,40 euroon/jäsen, mikä lisää entisestään epäoikeudenmukaisuutta.

Vaikka toimintamäärärahojen jakojärjestelmää on pyritty muuttamaan, sitä ei kyetä soveltamaan Varpaisjärven seurakuntaan. Varpaisjärven toimintamäärärahat/jäsen ovat jopa kasvaneet ja ovat edelleen selkeästi suuremmat kuin muiden seurakuntien. Varpaisjärvi saa toimintamäärärahoja 152,40 euroa/jäsen, Iisalmi 113,88 euroa/jäsen, Lapinlahti 118,61 euroa/jäsen, Nilakka 119,01 euroa/jäsen ja Sonkajärvi 125,68 euroa/jäsen. Varpaisjärven seurakunnan osalta alkuperäinen toimintamäärärahojen jako olisi johtanut tilanteeseen, jossa vuoden 2024 talousarviossa henkilöstömenot muodostaisivat 95 % kaikista toimintamenoista. Muihin toimintakuluihin jäisi vuonna 2024 käytettäväksi vain n. 11 500 euroa. Tämä tekisi seurakunnallisen toiminnan mahdottomaksi. Varpaisjärvellä oltaisiin lähestymässä tilannetta, jossa varaa on vain minimimäärään kirkkolain edellyttämiä viranhaltijoita, kokoaikainen kirkkoherra ja osa-aikainen kanttori ja diakoniatyöntekijä mutta ei muita toimintamäärärahoja, joilla järjestää toimintaa.

Mikäli Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntaliitos toteutuu, menettää laajeneva seurakunta 50 000 euron perusosan. Ilman minkäänlaista kompensatiota yhdistynyt seurakunta menettää vuoden 2025 talousarviossa 64 752 euroa verrattuna vuoden 2024 talousarvioon. Tämä määräraha menetys olisi perusteltua kompensoida ainakin osittain. Seurakuntayhtymässä on alustavasti suunniteltu yhdistyneelle seurakunnalle 30 000 euron kompensatiota vuodelle 2025. Tällöin vuoden 2025 toimintamäärärahat putoaisivat vuodesta 2024 41 347 euroa. Tämä toimintamäärärahojen pieneneminen voitaisiin kompensoida henkilöstömäärän vähentämällä luonnollisen poistuman kautta.

Seurakuntaliitosprosessin edetessä on mahdollista ja jopa suotavaa, että Varpaisjärvi ja Lapinlahti neuvottelevat ennen liittosta yhdistymissopimuksen, jossa voidaan sopia sitovasti mm. yhdistymisen ehdoista, toiminnan järjestämisestä, työntekijöiden sijoittamisesta laajenevassa seurakunnassa ja mahdollisesta seurakunnan osa-alueen hallinnosta.

Varpaisjärven seurakunnan säilyminen itsenäisenä heikentää sen toimintakykyä ja toiminnan taloudellisuutta, kun taloudellisen tilanteen heiketessä sen toimintamäärärahoja joudutaan karsimaan. Se uhkaa kirkon tehtävän toteuttamista, kun henkilöstömäärää joudutaan vähentämään nykyisestä eikä toiminnan järjestämiseen ole määrärahoja. Henkilöstömäärän vähentäminen nykyisestä tekisi Varpaisjärvestä erittäin haavoittuvan. Selvää on, että Varpaisjärven säilyminen itsenäisenä heikentää myös seurakuntayhtymän toimintakykyä ja toiminnan taloudellisuutta. Yhteistyön tiivistäminen Lapinlahden kanssa parantaa osaltaan Varpaisjärven toimintakykyä mutta vain rajallisesti. Toimiminen kahden työnjohdon ja kahden hallinnon alla luo kitkaa käytännön yhteistyön tiivistämiselle eikä todennäköisesti paranna kummankaan seurakunnan toimintakykyä eikä toiminnan taloudellisuutta. Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien yhdistäminen näyttäisi turvaavan parhaiten kirkon tehtävän toteuttamisen Varpaisjärvellä. Yhdistyminen parantaisi parhaiten seurakunnan toimintakykyä ja toiminnan taloudellisuutta sekä Varpaisjärvellä että Lapinlahdella, kun yhdistymisen seurauksena syntyisi keskikokoinen seurakunta, jolla olisi kohtuulliset henkilöstö- ja muut toimintaresurssit ja joka ei olisi alueellisesti niin suuri, että se haittaisi seurakunnan perustehtävän hoitamista. Talouden kiristyyessä suurempi

toimintayksikkö antaisi myös tarvittaessa paremmat mahdollisuudet tehdä säästötoimenpiteitä. Yhdistyminen parantaisi parhaiten myös seurakuntayhtymän toimintakykyä ja toiminnan taloudellisuutta.

Kaikki selvitystyössä esille tulleet faktat puoltavat seurakuntien yhdistämistä. Selvitystyön yhteydessä on käynyt selväksi, että Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntaneuvostot eivät tule tekemään aloitetta seurakuntajaon muuttamiseksi. Näin olleen aloitteen tekeminen jää tuomiokapitulin tai piispan tehtäväksi.

Tehtäväksi annossani lähtökohtana oli, että mahdollinen seurakuntien yhdistyminen tapahtuisi 1.1.2025. Selvitystyön yhteydessä Varpaisjärven seurakuntaneuvoston kanssa käymissäni neuvotteluissa nousi esille mahdollisuus, että seurakuntaneuvosto voisi olla aloitteen tekijä, mikäli yhdistyminen tapahtuisi kulumassa olevan vaalikauden lopussa eli 1.1.2027. Seurakuntaneuvosto kuitenkin hylkäsi myöhemmin tämän mahdollisuuden.

Vertailtaessa näitä yhdistymisajankohtia voidaan todeta, että yhdistyminen kuluva vaalikauden lopussa antaisi enemmän aikaa laajenevan seurakunnan toiminnan suunnittelulle. Toisaalta toiminnan suunnittelu käytännössä yli kolmen vuoden päähän on vaikeaa ja tilanne vuoden 2027 alussa voi olla erilainen kuin nyt osataan ennakoida. Ainakaan taloudellisesti se ei tule olemaan helpompia. Kun tähän lisätään, että Varpaisjärven seurakunnan taloudellinen tilanne on jo tällä hetkellä erittäin vaikea, ei yhdistymisen siirtäminen vuoteen 2027 millään lailla paranna Varpaisjärven seurakunnan toimintakykyä ja toiminnan taloudellisuutta ja uhkaa selkeästi kirkon tehtävän toteuttamista Varpaisjärvellä. Seurakuntajaon muuttaminen 1.1.2025 antaa myös mahdollisuuden talouden tasapainottamiseen aikaisemmin kuin sen siirtäminen vuoden 2027 alkuun.

Suosittelen, että Varpaisjärven seurakunta liitetään Lapinlahden seurakuntaan 1.1.2025 lukien.

Suorittamani selvitystyön perusteella esitän, että Kuopion hiippakunnan tuomiokapituli tekee kirkkohallitukselle aloitteen Varpaisjärven seurakunnan ja Lapinlahden seurakunnan seurakuntajaon muuttamiseksi.

Aloitteenaan Kuopion hiippakunnan tuomiokapituli esittää kirkkohallitukselle, että

- Varpaisjärven seurakunta lakkautetaan 31.12.2024 ja se liitetään Lapinlahden seurakuntaan 1.1.2025 lukien siten, että seurakunnan alueena on nykyisen Lapinlahden kunnan alue. Laajenevan seurakunnan nimenä on Lapinlahden Varpaisjärven seurakunta.
- Lakkautettavan Varpaisjärven seurakunnan toistaiseksi voimassa olevassa palvelusuhteessa olevat viranhaltijat ja työntekijät siirretään Lapinlahden Varpaisjärven seurakuntaan evankelisluterilaisen kirkon viranhaltijasta annetun lain 34 §:n perusteella.
- Siirretyllä viranhaltijalla ja työntekijällä on oikeus saada palvelussuhteeseensa kuuluvat edut sellaisina, etteivät ne siirron ajankohtana ole epäedullisemmat kuin hänelle aikaisemmin kuuluneet vastaavat edut.
- Varpaisjärven seurakunnan kirkkoherran virka lakkaa 31.12.2024 ja Lapinlahden Varpaisjärven seurakunnan kirkkoherran virkaan nimetään 1.1.2025 lukien Lapinlahden kirkkoherra
- Lapinlahden Varpaisjärven seurakunnan seurakuntaneuvosto ja edustajat Ylä-Savon seurakuntayhtymän yhteiseen kirkkovaltuustoon valitaan ns. paperivaalina vuonna 2022 pidettyjen seurakuntavaalien tulosten perusteella

- Kun kirkkohallitus on päättänyt Lapinlahden ja Varpaisjärven seurakuntajaon muuttamisesta, tuomiokapituli asettaa järjestelytoimikunnan, joka toimii siihen saakka, kun seurakunnalla on seurakuntaneuvosto.

Kuopiossa 10.10.2023

Timo Korhonen

Selvittäjä